

تۆرك يوردى

تۆرك اومياقلىرى مركزى هيئتى طرفىدىن نىشر اولغور.

نومرو ۳

كانون اول ۱۳۴۰

جلد ۱

شخصی خاطره لر

مشروطیت اعلان ایدیلدیکی زمان ، فجر قوشاری کبی ، پارسه ایلك کلن تورکلر آراسنده ، سلائیکن کلش بر دوقتور علی آگاه واردی ؛ یکی فکرلره مراقلی بر کنجدی ، انقلابک پاطریدیلی حادثه لرندن و پاطریدی آدمارندن زیاده میدان آتجنی فکرلره دقت ایدن نادر انسانلردن بری ایدی . او کونلرک باش دوندوروجی غلیانلری آراسنده ، دیار بکردن سلائیکه کلش ، اورایه یرلشمش و اطرافنه ضریب بر لهجه یله بر طاقم یکی فکرلر سویله مکه باشلامش اولان ضیابکک آدینی ، بکا ، ایلك دفعه ، پارسده ، صمیمی وسا کن بر حیرانلقله ، بو کنج خبر ویردی . بو کنجک خبر ویردیکی انسانه واوندن لیمه لیمه نقل ایتدیکی فکرلره ایلك وهله ده حیرت ایتدم . ضیابکک هنوز ، نه نثر ونه ده نظم ، هیچ بریازیسی کورمه مشدم ؛ لکن بر راوی آغزندن ایشیتدیکم ایلك فکرلری بکا بر حواری اولدینی حسنی ویردی . اونک ، ایکی عصر اول آلمانیا ایچنده آلمانلی کشف ایدن « لایبنیچ » کبی ، عثمانلی ایمر طورلنی ایچنده تورکلکی کشف ایدن بر آدم اولدیغندن شبه لندم .

پارسده اوزن سورمن کنجکک حیاتی فایابوده استانبوله دوندیکم زمان ، ضریب بر تصادف اولمق اوزره ، دهادوستلرمی کورمه دن اول ، باب طالی جاده سنتک قالدیریمی اوستنده پارس آرقاداشم دوقتور ناظم بکه تصادف ایتدم ؛ یاننده شیشمان ، ده پیرمی یوزلو ، حال و شانی طشره لی و چوجوق کبی محجوب بری واردی . (سن - سیمون) ک آوز واک حساس بر شاعر اولان (راسین) ی تعریف ایده رکن سویلیورکه (راسین) ک شاعر اولدینی بللی ایدن هیچ برحالی یوقش ؛ ضیابکده حقیقی سویله یدی . دوقتور ناظم بک بی اوکا طایتدی ؛ سکا پارسدن کلش اسکی بر تورکچی تقدیم ایده یم ، قونوشکیز واکلاشیکیز ؛ دیدی . ضیابک بک

زیاده سویندی ، جفال اوغلنه دوغرو هم یوروپور ، هم قونوشیوردق . لکن
بن آرتق دوقتورناظم بکک ، عبدالحمید دورنده ، پارسده کی محیطمزدده ، طانییدی
مفرط تورکچی دکلدیم ، حیالی تورکچیلکه ایلک قایدیران هر تورکک کوردیکی توران
رؤیاسندن اویانمشدم ، عرق برلسکی کبی و صاف منشالرمزه رجوع کبی ایلک شدید
آرزولرمز بختده اوصلاشمدم ، کندی وطنمک اوزمانکی سیاسی حدودلری
ایچنده برتورکلاکه راضی اولمشدم ، بیک ییل اولنی « قبل التاریخ » صایه رق ،
بیک ییلدن بری کولکشدیکمز آناتولی وروم ایلی طوبراقلزنده ، دها کوچوک
مقیاسده برتورکچیلکه میل ایتمشدم ، او وقتکی تعیری ایله ، برغانلی تورککی
آرزو ایدیوردیم . ضیا بکه بزم اوصلاشمش دوشونجه لرم دار و طاقسز کوروندی .
مع مافیه چوق صمیمی برلسانله صیق صیق کوروشمه منی ایسته دی . کرک سیاست
و کرک صنعت تلقیلرندن باشقه محیطار منکده فرقی یوزندن بوایلک ملاقاتدن صوکر
سنه لرجه کوروشمه مدک .

بالقان حربندن صوکر اتورکچیلک استانبولده غلیانلی وهیجانلی برسنه کچیریوردی
اوجاقر ، درنکلر ، یوردلر ، مجموعه لر ، برتکون دورنده اولدینی کبی ، قایناشیورلردی .
بن بوتون بو حرکتلره اوزاق یاشیوردیم ، حتی بعضی کنجلر آراسنده معارض
برتورکچی تلقی ایدیوردیم ، حرکتی سوق ایده نلر آراسنده یالکیز یوسف آچقورا
یکدن خار برتوجه کورویوردیم . اوصیرالرده اورخان سینی وانیس بهیج کبی یکی
تورک شعرینک ممثللری ، نشر ایتدیکم درمه چاقمه برقاج ائرده کی لسانی و ذوق
حیا کولک آلک ، بوتون آیریلقلره رغماً ، پک زیاده بکشدیکنی و کنجلره نمونه
اولارق کوستردیکنی سوبایورلردی . ضیا کولک آلپ بوتوجهنی ، هیج کوروشمه دیکمز
خالده ، دارالفنون مدرسلکنه انتخاب ایدیلدیکم صیراده تکرار کوستردی .
استانبول دارالفنوننه ، مع التأسف الک دکرلی بر باش اولان یوسف آچقورا بک
مستقنا اولق اوزره ، برقافله تورکچی مدرس و معلم کیرمشدک . ضیا بکله سنه لرجه
سورن یاقین آرقاداشلارمز بوزماندن باشلادی .

قیشین استانبولده ، هر کون برابر ، بیتمک توکنمک بیلیمین بر فکر

کفتکوسی ایچنده یاشیوردق . بن بویوک آطهده اوطوردیغم ایچون ، ضیا بکی ، یازی کچیرمک اوزره بویوک آطهیه کتیرمکی آرزو ایدیوردم . ضیا بکک محتجه بویله برصیفیه حیاته احتیاجی واردی ، لکن تردد ایدیوردی ، استانبول ایچلرنده ، طیبی دیاربکرده یاشادیغی کبی قاپالی بر عمر سورمکه آلیشمش و او چرچوه دن دیشارییه چیقما مشدی . تورکلکک الک یکی قافاسی ، یکی حیاتک الک جسور و ایمانلی مبشری بویله ساکن برکنار حیاتی سورویوردی ، او حیاتی بر حملهده براقه میوردی . نهایت محتجه احتیاجی آرتدی ، راضی اولدی ، اوکا آطهده ، «دیل» . یاقین ، باغچه لی بر کوشک طوتدق ، عائله سیله برابر نقل ایتدی ؛ هوادن ، منظره دن وسکوندن خوشلانیدی . هر صبح و هر آقشام برابر کزینتی به چیقویوردق . جمعه کونلری استانبولده کی آرقداشلری : آغا اوغلی احمدی ، حمدالله صبحی یی ، جلال ساهری ، کویرلی زاده فوادی ، نجم الدین صادقی ، حلیم نابی ، یمکه دعوت ایدیوردی . بو طوپلانیشرلر من فکرلرک میدان محاربه سی کبی برشی اولویوردی . آقشامه قادار فاصله سز ، یالکیز فکرلر اطرافنده ، سوره کلی مناقشه لر ایچنده قونوشوردق . بو دوره ضیا بکک کتابلرک ایچندن حیاته آچیلدیغی ، شیمدی دیدیکمز کبی ، حیاتجه عصر یلشدیکی دوره در . (یاط) قلوبنده بی کورمکه کلیور ، ساعت رجه قالیور ، یکی حیاتک بو چرچوه سندن خوشلانیور ، تورکلکک ایچون بر « قلوب نظریه سی » نشر ایتمکه قویولیوردی . نهایت « قلوب » . اعضا اولدی . او ایملک یازی کچیردک .

فرداسی بهارده ضیا بک آطهیه کندی عائله سیله کلد کدن باشقه ، ملی فکرلرک باشنده چالیشان ، دیگر آرقداشلر منی ده عائله لریه برابر سور و کله دی . اوراده معین قاقالردن بر محیطلر اولدی . ضیا بک ، آقاده موس باغچه لرینک آغاجلری آلتنده قونوشان افلاطون کبی ، یا کندی اوینک یاخودده آطه قلوبنک بر کوشه ده کی آغاجلری آلتنده ، بزم اورته مزده ، سویله مکه قویولور ، تورک اجتماعیاتنک بر بخشی طوتدورور ، متصل سویلر ، اوکجه لذتله دیکله تدیرر ، بریوماغی آچار کبی بخشی صبی بر سلسله ده متصل آچار ، اوزاتیر ، بر تورلو بیتیرمک بیلمز ، نهایت الک آکلایشلی

ومراقب سامعاری بی‌قدیرده‌سی‌یه قادار قونوشور، یوردیغنک فرقه وارماز، بعضاً
بر دوزی‌یه ایکی ساعت تحلیله و ترکیبه دوام ایدردی.

سقراطک اصولی صور مقمش، ضیابکک بالعکس صور مقسزین سویله مکدی.
صوروب بر فکری دیکلمه بیله، کندیسنه سرد ایدیلن نقطه دن حرکت ایدر
ینه کوروشلارینی سویله مکک باشلاردی. او یله ظن اولتوردی که ضیابکک،
استانبولده، علمی غربده کی عصری معناسیله آکلار آداملر اولدیغنه اعتمادی
یوقدر. ضیابکک بو تلقیسنی بوراده فضله قورجالامق ایسته‌مم. لکن، مطابق
بر مطالعه اوله‌رق، دییه بیلیرم که، دیگر مزیتلرندن صرف نظر، ضیابکک
علمی، یکرنجی عصرده کی تلقیسیله آکلار مش و بنمسه مش بر آدامدی.
سقراطدن برغسونه قادار سوزولن فلسفینی بر تام بر قدرته قاوارمش، ده‌ریندن
ده‌رینه هضم اتمش، اویوکک آلتنده بونالمامش، براق بر دماغ صاحبی ایدی.
آکلادیغنی، حقیقه آکلار مش انسانلر کی، قولای، بارز، شفاف و احتراصلی
برحاله آکلایردی.

انسانلره آتش و یرمک ایسته‌دیکی ایچون قاف طاعلرینه زنجیرلنمش اولان
(پروته) کی ضیابکک قافاسی ایله علمه زنجیرلنمشدی، او زنجیرلندن بر آن
ایرلامیوردی، حیاته، طبیعت، هواثیاته دائر، دره‌دن تپه‌دن قونوشمق
نادر بیلمیوردی. هر کله و هر حادئه اونده بر فکر سلسه‌سینی اویاندیرردی.

ضیابکک شوقی، جوششی، احتراصلی سوه‌ردی. کتدی آرامزده، بعضاً
اونک اوند، بعضاً ده آطه‌نک یورغولو، دیل، ویران باغ، خریستوس مسیره‌لرنده
راقی ویمک ترتیب ایدرک. ایچمکه باشلار کن شوقله نیر، صوفرایه اوطورور کن بواسکی
بقی سویلردی:

ایچم ایچم شراب ایچم
یجه برکاو کی آب ایچم

شرابک لهنده و صویک علینده سولمکه باشلار، دیرکن، تورکلرک آسیاده کی
شراب شهری اولان فرغانه دن طوندورور، ایملک «شولهن» لره کچر، پدرشاهی

عائیه دن عصر حاضره قادار اوزانیوه ریردی . بر کیجه « آیاوردکی » ده بر مهتار
رؤیاسی ایچنده بیله اجتماعیاتدن بحث ایتدیکنی خاطر لیورم .

آرقاداشاری ، هیمز ، اونک نظرنده آری آری بر موضوعدق . شوقلی
زمانه لرده ایچمزدن برینی ، یانی ، یافوادی ، یاجلال سامری لکن ترجیحاً حمدالله
صبیحی و یا خودده آغا اوغلی احمدی پارماغنه دولار ، قیزدیرر ، تصنیف ارك آغی
ایچینه آلیردی . بوساعتلر اكاكلیجه لی ساعتلر من اولوردی . فاضل احمدله قونوشدینی
بر کون فوآده بر دیکن اوجی ایله دو قونمق ایچون ، مقایسه دن بکا بر تقدیر حصه سی
ایرمش : « کوپرلی زاده جهده آدمی یحیی کمال ده وحد آدمیدر . » دیمشدی
بکاتعریض ایتک ایسته دیک بر کون ، قافامی تاربخک ذوقلرینه قایدیردیغی وسیله بولمش :

خرابرسک خراباتی دکلک !
کوزک ماضیده در آتی دکلک !

دیمشدی . ارتجال دیدکلری نادر تصادفات سوقیله ، بنده کندیسه دیمشده که :

نه خرابی خراباتیم ،
کوکی ماضیده اولان آتییم .

بوموزون محاوره مزك زمیننی بر تورلو اونوتماش ، بی مغلوب ایدمجهیه قادار
تازه لهمش ، دوام ایتدیرمشدی . ضیا بك (ارنست رونان) ك مشهور « کنجلك
وچو جوقلق خاطره لری » نده کی « بابا سیدتم » کی سیستم آدامیدی . بر سیستمه
داخل اولمایان فکرلره دگرویرمزدی ، هزارفنلکی سومزدی ، نظرنده « معلومات » ك
« وثیقه » دن یو کسك بر مزیتی یوقدی . بونکچون ده ، ملکستك ك معلوماتلی قافالردن
زیاده بر بحثده احتراض واختصاص صاحبی اولانلرینی سوه ردی . بوسوك زمردده کی
قافالری ، کوچوك برسویه ده اولسه لر بیله ، تقدیر وتشویقه ایلر یلتمك ایتردی .
ضیا بك ، یالکزر کتابلره وفکرلره قاپانمش بر آدم اولدینی
ایچون چوق ای بر انساندی ، لکن مادی معناده ایلك ایتکی
بیلیمزدی . بو نقصانی خلقتنده دکل ، بالعکس حیاتك فعل ساحته منحصر

بیگانه لکندهیدی . بونک ایچون ده علمک بره ر شعبه سینه احتراصله صاریلش کینجیره ، کندی موقعدن استفاده ایدرهک ، لازم اولدینی کی اییلک ایدمه دی . بیلیم که ضیا بکی بو بچنده تنقید ایدن ایکی طرف واردر . ضیا بکی هیچ طانیمش اولان بر طرف اونک ، فکر آرقداشلیق و تلمیذلیق ، حکو - منده کی نفوذی سایه سنده ، نعمتله غرق ایتدیکنی یازدیله و متصل که و له دیله . هم دوستی ، هم ده دارالفنونده معاونی اولان نجم الدین صادق کی الک یاقینلردن بری هر کسدن آتی سلیر که بو بر افسانه در . ضیا بکی طانیمش دیگر بر طرف ده ، اونک ، مادی اییلکلردن اجتناب ایتمه سی اخلاقی خودکاملغنه ویریرلر ، کندی سیاسی نفوذنی قیرماق ایچون بویله حرکت ایتدیکنی سوزلرلر . بو کوروش ده یاکلشدر . دیدیکم کی ، ضیا بک مادی حیاته بیگانه ایدی . یالکیز دوستلری و دکرلی فکر آداملری دکل ، کندی ، عائله سی و جوجوقلری بیله بر آن دوشونمده دی .

ضیا بک مادی حیاته نه درجه بیگانه اولدینی « یکی مجموعه » نی چیقارمق ایسته دیکم زمان طرفدار اولدینی فکر آتی آکلاتیر . آطه ده کی محیط مزده یاواش یاواش بر مجموعه چیقارمق آرزوسی دوغمشدی . ضیا بک مجموعه نک اسمنی بندن ایسته مشدی . سوسلو ، معنالی و کوزهل اسملردن قاچینه رق ، ساده جه « مجموعه » دیمکی تکلیف ایتشدم . اوده اوکجه بو تسمیه نی بکنمش ، لیکن صوک دقیقه ده بر « یکی » صفتیه سوله مکه لزوم کورمشدی . « یکی مجموعه » نی چیقارمق ایچون پارامز یوقدی ، حکومت پاراسنک بولاشمایه جنی حر بر مجموعه چیقارمق ایسته یوردق . بو ایکی اوجی بر آرایه کتیرمک امکانشردی . ضیا بک ، اوزمان ، کیسه مزدن بشر کاغد لیرا سرمایه ویره رک مجموعه نی چیقارمق قابل اولاجغنده اصرار ایدیوردی ؛ کوپرلی زاده فوآد واحمد رفیق کی طبع ایشلرینه واقف آرقداش ضیا بک بواصرارینه کولو یورلردی . لیکن او اوقادار اصرار ایتدی که « یکی مجموعه » نی چیقاردق . ضیا بک هر تورلو سیاست تأثیرلردن آزاده ، حر ، مستغنی بر مجموعه نی ادامه ایدمه بیله جکمز قناعتنده حالامصردی . لیکن مادی امکانشیزلق داها

ايلىك نىسخەلەردە باش كوستردى . او آزالق مركزى عمومى اعضاسىدىن طلعت بك مداخلە ايتتى . مجموعه نىك مادى ايشلارنى درءهده ايدەرك يازى و فېكر جەتتە بىزى تەمامىلە مستقل بىراق تەكلىفەندە بولوندى . « يىكى مجموعه » نىك اداره سىنى الە آلتى . بىزىم ايلىك اجتهادىمىزك ضدىنە اولارق ، حكومتك معاوتى ايله مجموعه نى چىقارمىغە باشلادى ، بويوتتى ، كوزەللىشىدىرىدى ، بوسورتە تووك ادبىيەتە خىدمەت ايتتى . لىكن بىزدە ، حرث و صرفان بىخەلرەنە سىياسەت قارىشىدىرمايمىز دىركن ، « يىكى مجموعه » نىك مركزى عمومى آلتىدەكى اداره خانەسىندە بولوشىغە باشلادى . « يىكى مجموعه » قىطى بىر نىكى و قارقەسى اولان بىر مجموعه اولدىنى ايجون ، مملكتك ك تازە واك يىكى ادبىيەتنى طوبىلادىنى ايجون ، منظم واپى چىقىدىنى ايجون موقىبەت قازانمىشىدى . كرك شەخسى ، كرك دە اترىنى سىودىكم حسين رحىمى بىكى تامين ايدەرم كە « يىكى مجموعه » نىك بىر پارا سىسبىلى اولدىغە دائىر ايتىدىكى تلىق دوشۇر دىكلەر . كىيى نىرلەر ، كىيى شەرلەر وچ كاغدىلار ، كىنجارك ك كوزل اترلرەنە بىرچىق كاغدىلار و بىرلىدىكى شىمىدى ، او احتىراضك صوصدىنى بوزماندە ، تىحق ايدە بىلەر .

مىتاركە « يىكى مجموعه » نى سىوندوردى . وطن چاتىر چاتىر بىقىلەر كىن ضىابك مضطربدى ، لىكن او ك فئاكونلردە بىلە قورتولا جىغمىز دن اميدوار اولدىغىنى سويليوردى . آطە دن جىغال او غلىندە كى كوچوك اوينە نقل ايتىشىدى . كىندىسى اورادە كورمە كىدىيوردم . ار كىچ توقىف ايدىلە جىكى بىليور و توقىف ايدىلە كى بويوك بىقىدىسزلق و نوكللە بىكليوردى . توقىف ايدىلە كىن صو كرا بىقچ دفعە بىكر آغا بولو كىندە كى ياتاغنىك يانندە كوروشدىك . عىنى نىشەلە اجتماعى تصنيفلرەنە دوام ايدىيوردى . مالىطە كىتە كىن صو كرا آنا طولى مجموعه لرەنە كوندردىكى منظومەلردە اميدىنك بىر تورلو صولمادىغىنى كورويوردىم . نىكە مالىطە دن دونوشىندە ، ديار بىكر دىدە ، « كوچوك مجموعه » نى عىنى روح تازەلىكىلە چىقارمىغە قويولدى . مظفريتەن صو كرا تىكرار مبعوث اتخاب ايدىلە كى زمان ، كرك اسكى آرقاد اشلرى واسكى معارضارى كىندىسە سىر زىنكار اولدىار . دولت دە كىشمىش ، وطن دە كىشمىش ، حاصلى توركللكك حىات سىستى

ده کیشمش ایکن ، ایسترداهی ، ایستراطم اولسونلر ، نهایت برر فرد اولان انسانلرک
ده کیشمه سنده عیب آراق بيلمم نه درجه دوغر ودر ؟ هر حالده ضیابکک بوسته لر دن
فلسوفانه تغافل ایتدیکنی کورو یور و نمون اولو یوردم . بودفعه کندیسنی سوه نلر
سرزنش ایده نلردن دها فضلهیدی .

ضیا بکی صوک دفعه فرانسر خسته خانه سنده کوردم و خسته خانه نک مدیری دوستم
دوقتور « غاسه ن » اوناک بزم نه قیمته مای بر خزینه مز اولدیغنی سویله دم ؛ قورتارا -
بیله جکنی ، بوتون مشوم تخمینلره رغماً ، اومدم . لکن ایش ایشدن کچمشدی .
ضیا بکی غائب ایتدک ؛ همده او بله بر زمانده غائب ایتدک که غائب ایتدیکمز باشک
جوهرینی خواص زمرد سی بیله حقیقی بر شعورله آکلایامادی . ضیا بکک بر رادیوم
اولان دماغی سوندیکی کوندن بری وطنده کی علمده قار ائلق واردر .

بیمي کمال